

NOGOMETAŠ IZ AFGANISTANA

Mladića iz Afganistana, kazivača u ovom poglavlju, upoznala sam u ožujku 2017. godine, nakon što sam od jedne zagrebačke srednje škole dobila poziv da učenicima u razredu, kojemu se on tada, sa 17 godina, trebao pridružiti, održim predavanje o Afganistanu. U Hrvatsku je taj mladić bio deportiran (transferiran, kako je objašnjeno u uvodnom dijelu knjige) iz Austrije krajem 2016. godine. Kada smo se upoznali, ispričao mi je svoj put koji ga je iz Afganistana doveo do Hrvatske.¹⁷ Živio je u dijelu Afganistana gdje su talibani bili moćniji od vlade, a kako mu je otac radio za vladu, to je stvaralo probleme cijeloj obitelji. Napustio je svoju zemlju i obitelj sa šesnaest godina, bilo mu je jako teško i često je plakao. Njegov put iz Afganistana 2015. godine do dobivanja azila u Hrvatskoj 2018. godine vodio je preko Ujedinjenih Arapskih Emirata (konkretno, Dubaija), Irana, Turske, Grčke, Sjeverne Makedonije, Srbije, Hrvatske, Slovenije i Austrije. Do Dubaija, pa onda i Irana, putovao je avionom, od Irana do Turske putovao je automobilima i autobusima, a iz Turske do Grčke brodom. Putovanje je do Grčke, kako je rekao, bilo „ilegalno“, a od Grčke do Austrije „legalno“. Za „ilegalni“ dio puta platio je oko 3.500 eura, unutar Grčke oko 100 eura, a od Grčke do Austrije put je bio besplatan, tj. „vlada“ je, njegovim riječima, platila za taj put jer je bio „legalan“. Kada sam ga pitala o kojoj se vladi radilo, rekao mi je o europskoj. Taj put od Grčke do Austrije, poznatiji kao balkanska ruta ili koridor, u velikom broju i kratkom razdoblju (od jeseni 2015. do proljeća 2016.) tražitelji azila prelazili su autobusima i vlakovima, a korišten je i taksiprijevoz. Prolazili su kroz sve te zemlje, prelazili granice, i samo bi nekoliko sati ili noći eventualno proveli u nekom izbjegličkom kampu.

¹⁷ Priča ovog kazivača opisana je u mojoj knjizi *Integracija azilanata u hrvatsko društvo: kulturnoantropološka studija*, 2021. Ovdje su sažeto prikazani dijelove te priče, kako bi čitatelji dobili uvid u život tražitelja azila u vrijeme provođenja istraživanja, pa time i kontekst u kojima izbjeglice igraju nogomet.

U Austriji su ih, prema kazivaču, zaustavili i pitali: „Želite li ostati ovdje ili otići u Njemačku?“ On i ostali koji su bili s njim rekli su da žele ostati. To je bilo u siječnju 2016. godine. U Austriji je mladić iz Afganistana proveo nekoliko mjeseci da bi onda bio deportiran u Hrvatsku jer je, kako su mu ondje rekli, preko Hrvatske bio došao u Austriju. Kada je u Austriji, u izbjegličkom kampu u kojemu je bio smješten, čuo da će ga transferirati u Hrvatsku, negodovao je:

„Ali, rekao sam da nas je vlada dovela tim putem, no oni su odgovorili: 'Zašto to kažeš? Ne, došao si ilegalnim putevima u Austriju i moraš se vratiti u Hrvatsku.'“

Nakon devet mjeseci provedenih u Austriji, u listopadu 2016. godine po kazivača su došli u njegovu sobu u austrijskom kampu. Rekao im je da ne želi ići u Hrvatsku i zahtijevao da mu pokažu dokument u kojemu je pisalo da je otisak prsta dao u Hrvatskoj (što je bio dokaz da je Hrvatska prva zemlja EU-a u kojoj je kao izbjeglica bio registriran), no nisu mu pokazali takav dokument, samo su mu rekli da treba čekati deset dana prije no što od njih dobije odgovor. Nakon deset dana:

„Poslali su policiju u moju sobu, udarili su nogom vrata, policija je imala puške i sprej, i uhvatili su me kao kriminalca. I rekli su da je to zakon. Nisam znao ništa o tom austrijskom zakonu... Ne znam zašto su to napravili.“

Prema njegovim riječima, osamnaest je policajaca došlo po njega, a njegov prijatelj s kojim je dijelio sobu u prihvatilištu za tražitelje azila uspio je na brzinu skupiti njegove stvari i trčao je za njim pružajući mu torbu natrpanu odjećom. Potom su ga stavili u zatvor, gdje je proveo jednu noć u mjestu Horn, a nakon toga još jednu noć u zatvoru u Beču. „Onda je policija došla i stavila me, kao kriminalca, u zatvoreni automobil“ te su ga odvezli u zračnu luku gdje je vidio i ostalih desetak ljudi, iz Afganistana i Irana, koji su također zbog Dublinske uredbe čekali na transfer, odnosno deportaciju u Hrvatsku. Rekao mi je i da su neki njegovi poznanici koji su u Austriju došli istim putem kao i on, preko Hrvatske, tamo i ostali i dobili *papire* na temelju kojih im je ostanak bio moguć. Kada je pitao odvjetnike u Austriji, koji su radili u tamošnjem prihvatilištu: „Zašto su oni u Austriji, a mene se šalje u Hrvatsku?“, odgovorili su mu:

„Vlada ima dva oka: jedno oko vidi, a drugo ne. I rekli su: ako te vlada pogleda okom koje ne vidi, možeš ostati... Ako te ne

pogledaju, ostave te u Austriji... Ne znam, ne mogu to objasniti, no to je ludo... Drugim riječima, oni nekako biraju ljude tko može ostati, a tko ne, samo nije jasno kako ih biraju.“

Tako je mladić iz Afganistana završio kao tražitelj azila u Hrvatskoj krajem 2016. godine. O Hrvatskoj nije znao gotovo ništa. Više od dvije godine proveo je u prihvatilištu za tražitelje azila Porin čekajući na azil kojega je dobio u ljeto 2018. godine.

O nogometu smo razgovarali u veljači 2019. godine i tada je već nekoliko mjeseci imao azil u Hrvatskoj. Razgovoru o nogometu prethodio je onaj o njegovim iskustvima dobivanja azila i čekanja na azil. On je već tada, kao tražitelj azila, ne samo igrao nogomet, već je i poticao druge da ga igraju s njim te je, uz potporu Hrvatskoga Crvenog križa, bio kapetan ekipe tražitelja azila koja se krajem 2017. godine prijavila na malonogometni zagrebački turnir „Kutija šibica“. Premda nisu postigli značajniji rezultat, što je bila posljedica toga da su se kao tim kasno organizirali i nisu se stigli dobro pripremiti za turnir, pobudili su zanimanje medija, a naslov članka objavljenog na mrežnim stranicama *Sportskih novosti* 11. studenog 2017. godine o njihovom sudjelovanju na turniru glasilo je: „Neočekivana prijava na ovogodišnjoj Kutiji šibica. Na legendarnom turniru nastupit će i ekipa tražitelja azila! Produžene prijave!“. U članku je, uz duže izjave predstavnika Hrvatskog Crvenog križa i prihvatilišta za tražitelje azila, navedena i kratka izjava kazivača, koja glasi: „Ja sam igrao nogomet i u svojoj domovini. Na turnir se prijavljujemo kako bismo razbili predrasude o nama. Nadamo se što boljem rezultatu“.

U intervjuu koji sam vodila s njim, u veljači 2019. godine, tada devetnaestogodišnjakom, saznala sam prvo o njegovoj strategiji veza- noj uz život tražitelja azila u zagrebačkom prihvatilištu: uvijek reci „Nemam“ jer na tu rečenicu ne postoji daljnji upit. Ako kažeš da imaš (nešto), onda ćeš onome tko pita trebati dalje objašnjavati, no ako je tvoj odgovor negativan, drugim riječima mu kažeš da želiš prekinuti svaku daljnju konverzaciju. Naveo je primjer: njemu ne smeta hladno- ća i ponekad bi po hladnom vremenu znao izlaziti van u kratkim ruka- vima. Tada bi ga netko pitao: „Hladno je, a nemaš jaknu?“, na što bi on odgovorio: „Nemam. Želiš mi je kupiti?“ i tada bi svaki daljnji razgovor prestajao. Na pitanje gdje je naučio da je takvo odgovaranje dobro, rekao mi je „u Hrvatskoj“. Niti u svojoj zemlji porijekla, Afganistanu, niti u Austriji, otkuda je bio deportiran kao tražitelj azila u Hrvatsku, nije bilo potrebe za takvom komunikacijom s drugima.

Pitajući ga o njegovim počecima igranja nogometa, saznala sam da se to dogodilo kada je imao deset godina, u Afganistanu, ispred kuće u kojoj je živio. Nogomet je zavolio jer:

„To je vrlo poseban sport, sadrži vježbanje, trčanje... nogomet je pun svega, znaš. Ako želiš igrati nogomet, trebaš sve znati – sve o vježbanju, trčanju, hvatanju lopte, a trebaš i mozak koristiti. I znaš li što ja volim u nogometu? To što trebaš puno raditi na njemu. Kada igram, puno trčim i to nije običan ritam trčanja. U nogometu mi je cilj biti najbolji, biti dobar igrač i zato toliko trčim kada ga igram.“

Kada je kao dijete počeo igrati nogomet ispred kuće, drugi igrači baš i nisu htjeli igrati s njim jer nije bio dobar. Rekli su mu: „Ti ovo ne možeš, nemoj igrati s nama“. Nakon toga je mislio: „Ne, ne, ja nikada neću odustati“. Zainatio se i trenirao. Sjetio se da je u dobi od 14 godina sam organizirao utakmicu u kojoj su, s jedne strane, bili oni koji su mu govorili da „on to ne može“, a na drugoj strani bio je tim koji je on organizirao, a sastojao se od susjeda i prijatelja koji nisu dobro igrali nogomet. Njegov tim je tada pobijedio, s 3:0, pri čemu je on sam zabio sva ta tri gola. Uvijek će se sjećati, kako mi je rekao, te večeri kada se to dogodilo. To je bila njegova ujedno i prva i posljednja takva utakmica u Afganistanu, a onima koji su ga na početku obeshrabrivali rekao je, nakon utakmice, da ih može biti stid. Dodao je:

„To mi je pokazalo da nikada ne treba odustati. Ti su mi dečki rekli da ne mogu igrati, ali došao je dan kada je moj tim trijumfirao nad njima.“

Puno puta je u nogometu ozlijedio nogu, imao velike bolove, ali taj put nije mislio na bol. Dodao je: „Mislim da ako ne osjetiš bol nemaš ni budućnost. Nećeš biti dobar nogometaš, ako nemaš boli... To je kao u vježbanju gdje kažu: bez boli nema ni dobitka [na engleskom: *no pain no gain*, op. a.]“. Pitajući ga da li to znači da nogomet za njega simbolizira način života, da treba biti borac i vjerovati u sebe, odgovorio mi je potvrdno, dodajući: „Mogu reći da je nogomet bio moj prvi učitelj“. Pojasnio je to na sljedeći način:

„Učiti od učitelja u školi i učiti na nogometu vrlo je različito. Učitelj u školi naučit će te predmete koje imaš u školi, ali nogomet te uči o životu. Kako mogu učiniti ono što želim. Zašto ja volim probleme? Zbog nogometa jer mislim o problemima kao o igri: potrošiš puno vremena, a na kraju postaneš dobar igrač. Život je isto takav, problemi te nauče kako biti bolji.“

Dodao je i da nikada ne treba odustati, ni u životu niti u nogomet, te da jedno ljudsko biće, ako želi, može promijeniti svijet.

Na putu svog izbjeglištva, koji ga je iz Afganistana vodio preko Turske, Grčke, Austrije do Hrvatske, kratko je igrao nogomet u Turskoj, gdje se zadržao dva tjedna, te u Austriji, gdje je proveo više mjeseci. Kada je došao u Hrvatsku, prvi je put zaigrao nogomet ispred Porina, prihvatilišta za tražitelje azila. Nakon što smo se upoznali sugerirala sam mu da se pridruži NK Zagrebu 041, no to se nije dogodilo. Kada sam ga u intervjuu pitala za njegovo pridruživanje tom Klubu, iako je nastojao izbjeći odgovor, na moje je inzistiranje rekao sljedeće: „Vidio sam da u tom timu ne mogu napredovati. Oni pristupaju nogometu kao da se ne radi o novcu. Nogomet se igra radi novca i ja to prihvaćam kao takvo“. Kada sam ga na to upitala: „Ali zar ti igraš nogomet za novac?“, odgovorio je: „Ne mogu igrati nogomet bez novca. Kako je to moguće?“. Na moje daljnje inzistiranje da mi razjasni taj svoj stav, upitala sam ga da li je dobivao novac od Crvenog križa za koji je igrao nogomet, na što mi je odgovorio, čudeći se pitanju, da naravno da nije dobivao novac od njih i da mu je nogomet bio hobi. Na kraju smo došli do zajedničkog razumijevanja: problem je bio u tome što je NK Zagreb 041 bio formalni klub, registriran u Hrvatskom nogometnom savezu, koji se natjecao u jednoj od zagrebačkih liga. Sama ta činjenica, i to što je kazivač čuo od članova toga kluba da „nogomet nije za novac“ njemu je bilo nevjerodostojno jer, kako je rekao: „Ako razmislimo, sve se vrti oko novca“. Stoga je shvatio da takav klub nije za njega. Dodao je i još jedan razlog zašto se nije htio pridružiti NK Zagrebu 041:

„Vidio sam ih. Znaš, mi sve vidimo. Ako stvarno žele igrati, zašto onda nemaju mlađe igrače? Samo misle na starije igrače. Koji od njih ima 18 ili 20 godina? Svi su stariji. [...] Osim toga, nije mi se svidio njihov kapetan. Jako je sebičan. Prvi puta kada sam ga pitao da želim s njima trenirati, rekao mi je da mogu, ali za godinu dana. Tko si ti da mi to kažeš? Pitao sam ga: 'Zašto? Jesi vidio kako igram nogomet? Prvo provjeri. Ako ne igram dobro, reci mi da se mogu javiti za deset godina.'“

Naveo je primjer i jednog drugog kluba iz Zagreba u koji se želio uključiti i koji mu je rekao da će mu platiti 500 kuna mjesečno da igra s njima. Na kraju ipak nije prihvatio tu ponudu jer je u to vrijeme pohađao srednju školu u Zagrebu.

Iako je sljedeće poglavlje ove studije posvećeno NK Zagrebu 041, već ovdje možemo izvući određene zaključke. Biti izbjeglica ne znači da je osoba poprimila neki poseban oblik ili mentalni sklop. To je i dalje ista osoba, sa svojim uvjerenjima i stavovima, gledanjima na život i ljude oko sebe. Ukoliko nogometni klub želi uključiti u svoj rad izbje-

glice, onda bi trebao biti svjestan da su to prvenstveno osobe od kojih bi trebalo saznati koja su im očekivanja od igranja nogometa i kako gledaju ne samo na vrijednosti koje klub propagira, već i reputaciju koju klub ima.

Od mladića iz Afganistana htjela sam saznati više i o njegovom angažmanu u nogometnom timu tražitelja azila koji se zvao „Croatian Red Cross All Star“ (što bi se na hrvatski moglo prevesti kao „Sve zvijezde Hrvatskoga Crvenog križa“). On je htio biti dio toga tima jer je htio pomoći izbjeglicama i onima koji traže azil: „Želim biti tu zbog njih. Želim da igraju [nogomet, op. a.], da imaju dobar život tu, u Hrvatskoj“. Pitajući ga da mi objasni ulogu nogometa u tome, rekao mi je sljedeće:

„Ja sam igrač nogometa i dođem u Hrvatsku, gdje ne znam nikoga i kako mogu igrati? Dakle, ja sam tu za njih. Onoga tko dođe pitam igra li nogomet ili ne. Ako kaže da igra, pitam ga ima li tenisice ili nema i ako ih nema, od Crvenog križa tražim tenisice i tada ta osoba može igrati, postaje dio našeg tima.“

U trenutku kada smo imali intervju, u veljači 2019. godine, u njegovom nogometnom timu bilo je devet igrača. Prije ih je bilo dvanaest, no neki su bili otišli iz Hrvatske.

Pitala sam ga i da mi objasni što nogomet znači za njega. Odgovorio je:

„Ne mogu reći što nogomet znači za mene jer znači više od bilo čega drugoga i to nitko ne može razumjeti. Ne mogu ništa drugo naći što bi mi značilo više od nogometa.“

Tražeci od njega pojašnjenje: znači li to da nogomet dolazi prije djevojaka, odgovorio je potvrdno, dodajući:

„Svim svojim djevojkama kažem da mogu uzeti sve osim nogometa... ako me netko želi odvojiti od nogometa, tada je nogomet za mene važniji od te osobe.“

Na pitanje što je s obitelji, rekao mi je da se nogomet i obitelj ne mogu uspoređivati, da su to dvije odvojene stvari od kojih svaka ima svoje mjesto u njegovu životu. Tada se opet prisjetio svojih početaka igranja nogometa. Sjetio se kako mu je otac rekao da ne može igrati nogomet jer je u Afganistanu situacija bila loša. No, on bi se iskra-

dao iz kuće i igrao nogomet kasno navečer. Svoju sklonost nogometu objasnio je riječima da se jednostavno zaljubio u taj sport. Na to je dodao da za sve u čemu želiš uspjeti trebaš unijeti svoje srce, trebaš to raditi s ljubavlju: „Ako već trošiš svoje vrijeme i novac, onda to trebaš raditi iz srca. Trebaš osjećati ono što radiš i zašto to radiš“. Dodao je: „Nogomet nije samo igra, nogomet je život“. Nije znao to pojasniti: „Znam samo da volim nogomet. To je to. Ne znam zašto ga volim“.

Pitala sam ga i je li gledao Svjetski kup u nogometu, na što mi je odgovorio da nije jer nije volio gledati nogomet na televiziji. No, znao je za poznate igrače nogometa, a prije no što je došao u Hrvatsku znao je za Rakitića, Modrića, Mandžukića, Subašića.

Svagdje je igrao nogomet, a kada se nalazio na granici Irana i Turske, trčao je sa svojim torbama koje je, kao izbjeglica, nosio sa sobom. Sjetio se da je bilo puno snijega i teško je bilo trčati po snijegu, no:

„Kako sam mogao trčati? Zbog nogometa. Moji prijatelji bili su iza mene, svakih 15 minuta stao bih i čekao da i oni dođu. Nisu mogli trčati jer ne znaju što znači nogomet. Ja sam prije toga igrao nogomet, puno trčao i puno vježbao. Tada sam shvatio kako mi to može koristiti. Trideset minuta samo sam trčao.“

Na kraju intervjua vratili smo se na kazivačevo iskustvo igranja nogometa s timom tražitelja azila pod pokroviteljstvom Crvenoga križa i na aktivnosti zalaganja za druge, za koje sam znala otprije da ih je poduzimao, i njegovog posebnog načina ukazivanja na probleme s kojima se tražitelji azila u Hrvatskoj suočavaju. Na jednom je nogometnom turniru na kojem je ekipa tražitelja azila igrala protiv ekipe volontera iz Crvenoga križa izašao na teren bos, bez tenisica, kako bi upozorio na činjenicu da tražitelji azila nemaju zadovoljavajuću sportsku opremu, a igrali su pod pokroviteljstvom Crvenoga križa. Tim je izlaskom na teren i igranjem nogometa bez tenisica uznemirio zaposlenike te nevladine organizacije, koji su se brinuli o tome što će reći njihovi šefovi kada ga vide bosih nogu na terenu, no postigao je ono što je želio, a to je bilo da se problem tražitelja azila koji su igrali nogomet riješi. Dva dana nakon toga događaja, prema riječima kazivača, svih 12 tražitelja azila dobilo je od Crvenoga križa nove tenisice za igranje nogometa. Pitala sam ga da li je bilo drugih takvih aktivnosti koje je sam pokrenuo kako bi se život tražitelja azila poboljšao. Na to pitanje spomenuo je sljedeće. U Porinu se nije moglo dvaput doći jesti u restoran za vrijeme ručka ili večere. Razgovarao je s Crvenim križem o tome i s osobama zaposlenim u kuhinji Porina i objasnio im da sportaši trebaju više jesti. Postigao je to da se članovima nogometnog tima koji su igrali s njim

omogućilo da jedu dvaput, tj. jedu više nego što su drugi mogli jesti za ručak koji se posluživao u restoranu Porina.

Na primjeru ovog mladića vidimo kako nogomet nema samo značajne osobne dobrobiti za pojedinca, već i kako nogomet, u ovom slučaju amaterski, može postati instrumentom poduzimanja širih društvenih akcija kojima pojedinci mijenjaju situacije u kojima se nalaze izbjeglice, time mijenjajući i one druge, navodeći ih da se prisjete da bi humanost trebala biti važnija od procedura i birokratskih pravila.

Kazivač pokazuje i primjer kako pojedinac može pronaći sam svoj put prema ostvarivanju onoga što voli, a to je u ovom slučaju igranje nogometa. To ga povezuje s onim što sam doživjela na jednom drugom terenu, istražujući upravo nogomet i izbjeglice na tzv. balkanskoj ruti, u okviru već spomenutog UEFA-inog programa i projekta o izbjeglicama i nogometu na balkanskom koridoru. U dijelu istraživanja koje sam provela u Hrvatskoj susrela sam se s neformalnom skupinom rekreacijskih igrača, sastavljenom od muškaraca koji su se upoznali upravo radi igranja nogometa, i to putem usmene predaje da postoji neformalna grupa igrača koju predvodi muškarac porijeklom iz Sirije. On je dulje od 30 godina živio u Hrvatskoj i bio oženjen Hrvaticom, a njihov je sin također igrao nogomet u toj skupini koja je postala ključna za neke izbjeglice koje su upravo preko nje ostvarivali poznanstva koja su im pomagala u drugim aspektima njihova života u Hrvatskoj. Igrali su nogomet obično subotom popodne. Prvo sam ih zatekla na otvorenom betonskom igralištu u jednom od zagrebačkih kvartova u jugoistočnom dijelu grada, a preko zime su igrali na zatvorenom terenu koji su iznajmljivali. Na tim rekreacijskim utakmicama bilo je oko dvadesetak muškaraca, u dobi od 17 do 60, koji su igrali nogomet u atmosferi koja je bila upravo onakva kakvu je Huizinga opisao u knjizi *Homo Ludens*: „Igru je [...] nekako svojstvena ljepota. [...] Ona sadrži dva najplemenitija svojstva što ih čovjek može zamijetiti i izraziti u stvarima: ispunjena je ritmom i harmonijom” (Huizinga 1992: 17). Ljepota rekreativnog igranja nogometa u grupi muškaraca, koji su se sporazumijevali naizmjenično hrvatskim i arapskim jezikom, očitovala se u tome kako su se oni skladno i dobronamjerno ponašali jedni prema drugima, bez natjecateljskih poriva praćenih agresijom (kakva je, na primjer, bila jedna od službenih utakmica zagrebačke nogometne lige koju sam gledala netom prije dolaska na njihovo nogometno druženje), u skladu osmijeha, zafrkancije i ozbiljnosti kojom su igrali. Izmjena hrvatskih i arapskih riječi u igri samo je doprinosila osjećaju harmoničnosti i ritma igre. Bio je to nogomet upravo onakav kakvim je igru, koja mu je u srži, opisao Huizinga: kao slobodno djelovanje koje je „izvan običnog života” i koje „usprkos tomu može igrača potpu-

no zaokupiti, uz koje nije vezan nikakav materijalni probitak a niti se njime stječe ikakva korist, koje protječe u vlastitom i određenom vremenu i prostoru, koje se odvija po određenim pravilima i oživotvoruje društvene veze" (ibid.: 19).

Nakon našeg intervjuja, mladić iz Afganistana jedno je vrijeme radio kao volonter međunarodnih organizacija koje su radile s izbjeglicama. Tada je igrao nogomet s djecom izbjeglicama te mi je jednom zgodom rekao da, ne samo da je djecu učio nogometu, već je i on sam, i dalje, učio kroz nogomet:

„Naučio sam od djece kako igrati opušteno. Nisam ih htio pobijediti, tako da sam igrao polako i strpljivo. Sada isto radim i sa starijima, igram tako, vrlo opušteno. Kada to radite, fokusirani ste. Naučio sam isto tako da me nije briga igram li protiv starijih ili mlađih od sebe. Prije bih igrao jače, jako sam se trudio. No, ponekad je bolje djelovati pametnije nego jače.“